

УДК 657.37

ВІДПОВІДНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПОТРЕБАМ КОРИСТУВАЧІВ ЗВІТНОСТІ

Ігор Олександрович ДЗЕМІШКЕВИЧ

аспірант Університету банківської справи НБУ (м. Київ)

E-mail: dzemshkevich.gr@rambler.ru

Анотація. У статті розкрито різноманіття підходів до класифікації користувачів звітності підприємств, проведено їх ранжування за пріоритетністю. Здійснено аналіз інформаційних потреб користувачів звітності. Зазначено шляхи досягнення бажаного рівня розвитку звітності підприємств, за якого були б максимально задоволені інформаційні потреби ключових користувачів звітності. Акцентовано увагу на необхідності всеосяжної та якісної аудиторської перевірки фінансових звітів суб'єктів господарювання.

Аннотация. В статье раскрыто многообразие подходов к классификации пользователей отчетности предприятий, проведено их ранжирование по приоритетности. Осуществлен анализ информационных потребностей пользователей отчетности. Указано пути достижения желаемого уровня развития отчетности предприятий, при котором были бы максимально удовлетворены информационные потребности ключевых пользователей отчетности. Акцентировано внимание на необходимости всеохватывающей и качественной аудиторской проверки финансовых отчетов субъектов хозяйствования.

Ключові слова: звітність, фінансова звітність, користувачі звітності, інформаційні потреби.

Ключевые слова: отчетность, финансовая отчетность, пользователи отчетности, информационные потребности.

Постановка проблеми. В часи складної економічної ситуації в Україні, та в несприятливих умовах для підприємницької діяльності, достовірна, актуальна та корисна звітність може стати чи не єдиним засобом для привернення уваги потенційних інвесторів та залучення капіталу. Щоб досягти даної цілі, звітність підприємств повинна повністю задовольняти вимоги та потреби її користувачів. Одною з основних проблем звітності на сьогодні є своєрідний «розрив» між очікуваннями користувачів звітної інформації та обсягом і якістю її висвітлення. Саме цей «розрив» дає можливість коригувати показники звітності так, як це вигідно адміністрації та менеджерам підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вищезазначена проблема гостро стоїть у працях таких вітчизняних та іноземних авторів як Ф. Ф. Бутинець, З. В. Задорожний, Л. М. Кіндрацька, Г. Г. Кірейцев, Я. Д. Крупка, М. В. Кужельний, В. В. Сопко, Н. А. Остап'юк, Р. В. Сидоренко, Ю. Г. Мамедов, О. О. Гончаренко, С. Ф. Легенчук, М. М. Шигун, Г. В. Бакурова, Т. В. Давидюк,

М. В. Яцко, та багато інших.

Метою статті є дослідження відповідності звітності, в тому числі фінансової, інформаційним запитам користувачів, встановлення основних причин їх невідповідності, та обґрунтування шляхів покращення інформативності звітності підприємств.

Досягнення мети передбачає виконання наступних завдань:

- визначити основні підходи до класифікації користувачів звітної інформації, провести ранжування користувачів за пріоритетністю;
- проаналізувати інформаційні потреби та інтереси всіх груп користувачів звітності, виявити випадки конфліктності інтересів;
- охарактеризувати бажаний стан інформативності звітності підприємств, установ та організацій, зазначити перспективи розвитку звітності із врахуванням необхідності проведення аудиторської перевірки.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Першим кроком для розв'язання поставленої задачі має бути чітке окреслення

користувачів звітності підприємства із зазначенням їх ранжування відповідно рівню зацікавленості у корисній інформації про діяльність підприємства.

Більшість науковців класифікують користувачів фінансової звітності досить схоже між собою, це пов'язано в першу чергу з тим, кількість всіх користувачів звітності не є досить значною. Так професор Ф. Ф. Бутинець розділяє усіх споживачів фінансової звітності на дві групи:

- 1) внутрішні (або "свої") – вищі органи, власники, трудові колективи;
- 2) зовнішні (або "чужі") – органи виконавчої влади й інші користувачі [1].

Тобто ключовим класифікаційним фактором є пряма належність до діяльності підприємства.

В свою чергу, професор Я. Д. Крупка вбачає в якості головної класифікаційної ознаки вбачає ступінь впливу та зміст отримуваної інформації, відповідно до чого, пропонує наступну класифікацію користувачів звітності:

- власники – засновники, інвестори, акціонери;
- працівники – керівники, менеджери, інший управлінський апарат, інші працівники;

- держава – органи податкові, статистики, дозвільної системи, державна комісія з цінних паперів та фондового ринку;

- партнери – постачальники, підрядники, покупці, замовники, інші дебітори й кредитори, банки;

- громадськість – потенційні інвестори [2].

Цал-Цалко Ю. С. класифікує користувачів фінансової звітності в залежності від чіткості вираження фінансового інтересу:

- користувачі інформації, які мають прямий фінансовий інтерес;

- користувачі інформації, які мають непрямий фінансовий інтерес [3];

- користувачі інформації, які не мають фінансового інтересу до респондентів.

Зважаючи на вищенаведені варіанти класифікацій користувачів звітності, із впевненістю можна стверджувати, що існують різносторонні погляди на дане питання, всі вони є досить цікавими, але відрізняються між собою через відмінні класифікаційні основи. За для узагальнення поглядів на питання класифікації користувачів звітності доцільно буде їх згрупувати, та зобразити графічно (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація користувачів фінансової звітності

№	КОРИСТУВАЧІ ЗВІТНОСТІ	КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ									
		Відношення до підприємства		Ступінь впливу та зміст інформації					Чіткість вираження фінансового інтересу		
		Внутрішні	Зовнішні	Власники	Працівники	Держава	Громадськість	Партнери	Прямий	Непрямий	Відсутній фінансовий інтерес
1	Інвестори	+		+					+		
2	Власники	+		+					+		
3	Менеджери	+		+					+		
4	Працівники	+			+		+		+/-	+/-	
5	Цільові контролюючі органи		+							+	
6	Місцеві органи влади		+							+	
7	ДФС		+						+		
8	Органи статистики		+							+	
9	Громадськість		+				+				
10	Потенційні інвестори		+				+		+		
11	Кредитори		+					+		+	
12	Покупці та замовники		+					+		+	
13	Постачальники та підрядники		+					+		+	

Таблиця 1 (продовження)

14	Аудиторські та консалтингові фірми		+								+
15	НДІ та ВНЗ		+								+
16	Інші користувачі	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-

Джерело: складено автором на основі [1-4].

Не менш важливими за кількісний склад користувачів фінансової звітності є якісні характеристики класифікації, зокрема встановлення рангу пріоритетності того чи іншого користувача для підприємства. На кожному підприємстві будується система бухгалтерського обліку виходячи із принципів бухгалтерського обліку, одним з яких є безперервність діяльності. Більш того, власники підприємства зацікавлені у тому, щоб воно працювало у кожному наступному

звітному періоді, а для цього необхідно постійно поповнювати джерела фінансування, залучаючи капітал у вигляді інвестицій, довгострокових кредитів, тощо.

Виходячи із вищесказаного можна побудувати рангову модель пріоритетності користувачів звітності, тобто встановити послідовність користувачів в залежності від орієнтованості на них звітності підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Ранжування користувачів звітності

№	Ранг	Користувачі звітності
1	Перший	Потенційні інвестори, кредитори
2	Другий	Інвестори, власники, менеджери підприємства
3	Третій	Покупці та замовники, постачальники та підрядники
4	Четвертий	Працівники та суспільство (громадськість)
5	П'ятий	ДФС та інші державні органи

Джерело: особиста розробка автором

Принципом групування даних у таблиці є необхідна орієнтованість звітної інформації. Фінансова звітність у такому форматі, в якому вона формується зараз не може задовольняти потре-

би користувачів. Щоб з'ясувати причини цього, необхідно детально розібрати вищезгадані потреби, та як наслідок вимоги, які користувачі ставлять до звітності (табл. 3).

Таблиця 3

Інтереси та потреби користувачів звітності

№	Користувачі звітності	Інтереси та потреби
1	Потенційні інвестори	Інвестори, як потенційні так і існуючі зацікавлені у примноженні вкладених у підприємство коштів. Для цього їм потрібна перспективна інформація про стан та діяльність підприємства, а також інформація про майбутні проекти, та вираження цих проектів у грошовому вимірнику. Фінансова ж звітність надає ретроспективну інформацію
2	Інвестори	
3	Кредитори	Кредитори зацікавлені у інформації про платоспроможність підприємства, як теперішню так і майбутню, оскільки на них покладаються ризики неповернення фінансових ресурсів
4	Власники	Інтерес власників зорієнтований на прибутковість діяльності підприємства, тому для них важливою є інформація про доходи, витрати та фінансові результати. Не менш важливою є інформація про рух грошових коштів. Фінансова звітність не дає можливості реально оцінити вищезазначені об'єкти через ретроспективну форму відображення та складний формат викладення інформації (мається на увазі недостатність знань, навичок та вмій власників для правильного розуміння показників фінансової звітності)

Таблиця 3 (продовження)

5	Менеджери підприємства	Власники підприємства дуже часто помилково вважають, що головним інтересом менеджерів є розвиток підприємства та підвищення рівня його прибутковості та фінансової стабільності. Істинним інтересом менеджерів є підвищення власного грошово-матеріального рівня, що часто спонукає їх на викривлення інформації (за допомогою облікової політики) у звітності з метою підвищення інвестиційної привабливості підприємства, або ж з метою уникнення (оптимізації) податкових наслідків. Менеджери потребують, та як правило оперують, найоперативнішою інформацією про всі ділянки обліку. Таку інформацію, в доступній формі вони отримують з управлінської звітності, яка складається на кожному підприємстві в тій чи іншій формі. Фінансова ж звітність на практиці не є підґрунтям прийняття управлінських (економічних) рішень
6	Покупці та замовники	Окрім якісної продукції, товарів, робіт, послуг за прийнятні ціни, покупці зацікавлені у відстроченні терміну платежу, чим по-суті впливають на фінансовий стан та платоспроможність підприємства. Головними вимогами до звітності є об'єктивність відображуваних даних, оскільки це може вплинути на строковість укладання контракту
7	Постачальники та підрядники	Даний вид користувачів зацікавлений у інформації про платоспроможність підприємства, та його фінансовий стан, оскільки від цього напряму залежить отримання оплати за відвантажену продукцію, товари, надані послуги
8	Працівники	Працівників підприємства цікавить в першу чергу заробітна плата, навіть якщо платоспроможність, ліквідність, прибутковість підприємства мають мінімальні значення, працівники будуть працювати поки виплачується заробітна плата. Як показує практика, більшість працівників не можуть оцінити, та й не оцінюють показників фінансової звітності. Одною з основних причин цього є недоступна для сприйняття широкого кола користувачів форма представлення звітності
9	Суспільство (громадськість)	Для суспільства є корисною інформація про вплив який справляє підприємство на екологію, культуру та суспільство загалом. У фінансовій звітності дані показники не висвітлюються. В окремих випадках, показники фінансової звітності можуть використовуватися в навчальному процесі у ВУЗах, тощо.
10	ДФС	Податкові (фіскальні) органи зацікавлені у прибутковості діяльності підприємства, але в той же час їх інтереси діаметрально протилежні інтересам власників, оскільки головним їх інтересом є максимізація податкового навантаження для підприємства. Податкові органи не є досить активними користувачами фінансової звітності, для них пріоритетнішою є податкова звітність, яка децю інших методологічних основах.
11	Інші контролюючі органи	Фінансова звітність використовується як правило разом із спеціально розробленими формами звітності для відображення статистичних даних, та для регулювання окремих секторів економіки країни.

Джерело: розроблено автором на основі [5]

Розглянувши інтереси користувачів фінансової звітності можна стверджувати, що коло їх інтересів надзвичайно широке, користувачі прагнуть до якомога ширшого, об'єктивнішого та актуальнішого висвітлення інформації про діяльність підприємства.

Вітчизняним законодавством передбачено оприлюднення показників фінансової звітності, зокрема в абзаці 1 п.4 ст.14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» стверджується, що публічні акціонерні товариства, підприємства – емітенти іпотечних облігацій, іпотечних сертифікатів, облігацій підприємств і сертифікатів фондів операцій з нерухомістю, а також професійні учасники фондо-

вого ринку, банки, страховики та інші фінансові установи зобов'язані не пізніше ніж до 30 квітня року, що настає за звітним періодом, оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом з аудиторським висновком шляхом розміщення на власній веб-сторінці з опублікуванням у періодичних або неперіодичних виданнях [6]. Станом на 2013 рік, лише п'ята частина акціонерних товариств виконала вимогу законодавства про розкриття річних звітів своєї діяльності. З 25,44 тис. зареєстрованих в Україні акціонерних товариств лише 7833 виконали вимогу закону щодо розкриття річної звітності. За даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку, саме стільки ком-

паній оприлюднили звіти про свою діяльність за 2012 рік [7]. Зважаючи на це, можна стверджувати про відсутність достатнього рівня поінформованості суспільства, в тому числі і потенційних інвесторів про діяльність компаній.

Варто зазначити, що в багатьох випадках існують прояви маніпулювань інформацією, зокрема зі сторони менеджменту підприємства. Значний вплив на складання звітності справляють прояви «конфліктності інтересів користувачів». Як стверджує Я. Д. Крупка, інтереси користувачів досить часто не співпадають, а то й конфліктують між собою. Зокрема інтереси власників та групи працівників на чолі з менеджерами є по-факту суперечливими, така ж ситуація виникає коли порівняти інтереси власників та ДФС. Поясненням цього є те, що власники хочуть максимізувати прибуток, а працівники та менеджери хочуть використати якомога більшу частину одержаного прибутку на створення додаткових благ для себе та своїх рідних за рахунок підприємства. DFS зацікавлені у максимізації податкового навантаження, що призведе до зменшення прибутку власників. Всі ці фактори мають свій вплив на формування звітності.

Тобто, в Україні існує реальна проблема, пов'язана з тим, що фінансова звітність не виконує мету свого існування, вона не забезпечує користувачів інформацією для прийняття управлінських, чи інших економічних рішень.

Відповідно, постає актуальне питання: «А якою ж повинна бути фінансова звітність, щоб задовольняти потреби користувачів?» Відповідь на це питання не є однозначною, вона включає в себе декілька підпунктів, зокрема:

- Звітність підприємств повинна бути орієнтована на майбутні звітні періоди, тобто не лише відображати ретроспективну інформацію, а й надавати розрахункові планові показники. Це можна зробити за рахунок виокремлення у звітності, певного розділу, який би відображав бачення компанії у майбутньому, але необхідно, щоб це бачення спиралося на об'єктивні показники діяльності вже сьогодні. Мається на увазі, що звісно планові показники будуть відрізнятися від фактичних, але необхідно щоб вони розраховувалися виходячи з реальних даних діяльності

підприємства, і були як можна більше наближені до фактичних;

- Форма звітності, яка існує на сьогодні є складною для сприйняття для багатьох користувачів. Звітність має бути оприлюднена у вигляді своєрідного інтегрованого звіту, який би складався з двох головних складових, фінансової частини та не фінансової. До фінансової частини входила б інформація про фінансовий стан підприємства, результати його господарської діяльності та рух грошових коштів. Представлення даної інформації може бути графічним або ж в табличній формі, але обов'язково повинне бути коротке пояснення до ключових статей та показників звітності. Інформація у даному інтегрованому звіті повинна задовольняти потреби користувачів у порядку пріоритетності для підприємства (табл. 2). Нефінансова частина звіту повинна включати інформацію про вплив діяльності підприємства на суспільство та природне середовище (екологію). Форма представлення звіту не повинна бути уніфікована, та занадто ділова, звіт повинен бути простий та водночас цікавий для користувача, можливо включати певні ілюстрації та схеми пов'язані з діяльністю підприємства, тощо.

Користувачі звітності повинні бути впевнені в якості інформації, представленої у звітності. Зважаючи на це, доречно було б проводити аудиторську перевірку таких звітів. Згідно п.1 ст. 8 Закону України «Про аудиторську діяльність» проведення аудиторської перевірки є обов'язковим для підтвердження достовірності та повноти річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності відкритих акціонерних товариств, підприємств - емітентів облігацій, професійних учасників ринку цінних паперів, фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, звітність яких відповідно до законодавства України підлягає офіційному оприлюдненню, за винятком установ і організацій, що повністю утримуються за рахунок державного бюджету [8]. За сучасного розвитку умов ведення господарської діяльності в Україні, вищезазначені установи та організації складають незначну частку загальної кількості господарюючих суб'єктів (табл. 4).

Таблиця 4

Кількісні характеристики вітчизняних суб'єктів господарювання

№	Показник	Кількість	Частка	
			в загальній кількості суб'єктів господарювання (%)	в кількості юридичних осіб (%)
1	Зареєстровані суб'єкти господарської діяльності	6998119	100	-
	з них:	-	-	-
1.1	Юридичні особи	1476587	21,10	100
1.2	Фізичні особи-підприємці	5521532	78,90	-
2	Акціонерні товариства	24493	0,350	1,66
	з них:	-	-	-
2.1	Відкриті акціонерні товариства	3367	0,048	0,23
2.2	Закриті акціонерні товариства	13067	0,187	0,88
2.3	Публічні акціонерні товариства	3576	0,051	0,24
2.4	Приватні акціонерні товариства	4483	0,064	0,30
3	Фінансові установи	1225	0,018	0,08
	з них:	-	-	-
3.1	Кредитні установи	745	0,011	0,05
3.2	Страхові компанії	400	0,006	0,03
3.3	Недержавні пенсійні фонди	80	0,001	0,01
4	Разом об'єктів, що підлягають обов'язковому аудиту	25718	0,367	1,74

Джерело: розроблено автором на основі [9-11]

З таблиці видно, що лише 1,74 % всіх зареєстрованих в Україні юридичних осіб підлягає обов'язковому аудиту. Дана ситуація породжує проблему неохопленості суб'єктів господарювання аудиторськими перевітками. Ще одним важливим питанням є якість перевірок, в багатьох випадках вона залишає бажати кращого. Це зумовлює необхідність підвищення рівня контролю за проведенням аудиту.

Висновки. На сучасному етапі прискороного рівня скорочення природних ресурсів, посилення конкуренції в сфері господарських відносин, у тому числі, різноманітними шпигунськими методами зростає необхідність підвищення рівня захисту інформації. Одночасно поглиблення знань суспільства про наслідки господарської діяльності компаній обумовлюють потребу в представленні інформації про результати господарювання в доступному та зрозумілому користувачам форматі. Суперечність вказаних проблемних питань призвело до того, що нині фінансова звітність не

задовольняє інтереси користувачів та їх потребу у відомостях щодо ефективності використання інвестованих ресурсів. Дослідження вказують на неможливість користувачів зрозуміти звітні показники та прийняти раціональні рішення щодо використання майна. Крім того, достовірність звітності – питання, що підлягає обговоренню у зв'язку з відсутністю налагодженої системи контролю для усіх суб'єктів господарювання у нашій державі.

Відповідно, на часі – переорієнтація звітності на потреби користувачів відповідно до їх рівня професійної підготовки, інтересу, участі в формуванні капіталу компанії.

Подальше дослідження в напрямку розвитку та удосконалення звітності буде націлене на розробку альтернативних форм звітності, які б включали показники необхідні для задоволення інформаційних потреб користувачів, в тому числі і показники не фінансового характеру.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік в Україні / Ф. Ф. Бутинець. — Житомир : ЖДТУ, 2003. — 524 с.
2. Крупка Я. Д. Користувачі облікової інформації та проблеми задоволення їх інформаційних потреб / Я. Д. Крупка // Вісник ЖДТУ. — 2010. — № 3 (53). — С. 132–134.
3. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: навч. посіб. / Ю. С. Цал-Цалко. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Київ : ЦУЛ, 2002. — 360 с.
4. Яцко М. В. Дефініція «інтерес користувачів фінансової звітності» в системі фінансово-інвестиційних відносин учасників ринку [Електронний ресурс] / М. В. Яцко // XIX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасний соціокультурний простір 2012». — Режим доступу : <http://intkonf.org/yatsko-mv-defnitsiya-interes-koristuvachiv-finansovoyi-zvitnosti-v-sistemi-finansovo-investitsiynih-vidnosin-uchasnikiv-rinku/>.
5. Бакурова Г. В. Значення фінансової звітності підприємств для прийняття рішень на її основі / Г. В. Бакурова, О. І. Трохимець // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — 2013. — № 1 (70). — С. 92–95.
6. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. №996-XIV зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
7. В Україні 80 % акціонерних товариств приховують свою звітність [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/80147>.
8. Закон України «Про аудиторську діяльність» № 3125-XII від 22.04.1993 зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.
9. Реєстраційні дані щодо суб'єктів господарської діяльності станом на 01.07.2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Консолідований огляд ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/konsolidovaniy-oglyad-rinkiv.html>.
11. Річний звіт НКЦПФР 2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua/>.